Acolliment residencial. Xarxa de centres i MMNA (Menors Estrangers no Acompanyats) a la *Comunidad de Madrid*

Milagros Fernández,
Hermes de la Osa

Resum

La història de l'acolliment residencial a la *Comunidad de Madrid* ha evolucionat d'un model basat en la protecció i cura del menor en les anomenades "Institucions Totals" a un altre que té com a objecte de treball a la família en el seu conjunt, denominat "Model Territorial". El pas d'un a l'altre va suposar una gran aposta per la recuperabilitat de la dinàmica familiar deteriorada. Així mateix es va apostar per donar un paper més participatiu als menors. Tanmateix, l'arribada de menors d'altres països va suposar una nova situació de desemparament, que no encaixava en els "procediments d'intervenció" desenvolupats fins ara. El Centre de 1a Acollida ha exercit d'observatori privilegiat per detectar qualsevol canvi. Així va passar amb aquesta nova realitat, que va obligar a crear un sistema de respostes a las necessitats plantejades.

Paraules clau
Acollida residencial, Desemparament, Individualització, Integració social, Intervenció, Model territorial, Xarxa de protecció

Acogimiento residencial. Red de centros y MMNA en la comunidad de Madrid

La historia del acogimiento residencial en la Comunidad de Madrid ha evolucionado de un modelo basado en la protección y cuidado del menor en las llamadas "Instituciones Totales" a otro que tiene como objeto de trabajo a la familia en su conjunto, denominado "Modelo Territorial". El paso de uno a otro supuso una gran apuesta por la recuperabilidad de la dinámica familiar deteriorada. Así mismo se apostó por dar un papel más participativo a los menores. Sin embargo, la llegada de menores de otros países supuso una nueva situación de desamparo, que no encajaba en los "procedimientos de intervención" desarrollados hasta ahora. El Centro de 1ª Acogida ha ejercido de observatorio privilegiado para detectar cualquier cambio. Así pasó con esta nueva realidad, que obligó a crear un sistema de respuestas a las necesidades planteadas.

Palabras clave
Acogida residencial, Desamparo, Individualización, Integración social, Intervención, Modelo territorial, Red de protección

Residential reception. Network of centres and UFMs in the autonomous region of Madrid

The history of residential reception in the Autonomous Region of Madrid has evolved from a model based on protection and care of minors in "Total Institutions", to another aiming to work with the family as a whole, called the "Territorial Model". The change from one to the other meant a strong belief in the fact that the family dynamic could be recovered. There was also support for giving a more participatory role to the minors. However, the arrival of minors from other countries gave rise to a new situation of lack of protection which did not fit in with "intervention procedures" developed until now. The Primary Reception Centre has acted as an exceptional observation post to detect any change. It changed to meet the new situation, which obliged a system to be created to respond to the needs arising.

Key words
Residential reception, Abandonment, Individualisation, Social integration, Intervention, Regional model, Protection network

Autores: Milagros Fernández, Hermes de la Osa

Títol: Acolliment residencial. Xarxa de centres i MMNA (Menors Migrants no Acompanyats) a la Comunidad de Madrid

Referència: Educació Social, núm. 45, p135 p149.

Adreça professional: fernandezg@madrid.org - hermes.delaosa@madrid.org

Model residencial

La intervenció amb Menors Migrants No Acompanyats i els principis que orienten el treball des de l'acolliment residencial, s'han anat matisant de manera molt especial en els últims anys.

Diguem que es tracta d'una realitat que va irrompre en plena consolidació del model residencial que a Madrid coneixem com "Territorial". Un moment en què hi havia un ampli compromís tècnic per avançar en aquesta línia integradora, i que vindria a reforçar els grans principis de l'atenció residencial de les últimes dècades, vinculats tots ells a la normalització. Calia aproximar els recursos residencials al mateix escenari vital de les famílies i trencar amb aquesta dinàmica que interpretava com adequat trencar vincles amb allò que provoca la situació de desprotecció.

En aquest període, hi ha una preocupació especial per coordinar els dispositius i recursos comunitaris de zona (salut mental, escola,..etc.) en una acció planificada i dissenyada per preservar els vincles familiars. Un fet viscut des de la corresponsabilitat de les Institucions, que perseguia complementar la família amb l'objectiu de mantenir-la "inclosa" en el marc social, i evitar els desastres associats a l'exclusió.

D'aquesta manera, quan es decideix adoptar una mesura de protecció sobre un menor i que aquesta s'exerceixi a través de l'acolliment residencial, hom pretén que es mantinguin les relacions i els vincles personals i ambientals que afavoreixen el seu desenvolupament, sense trencar els lligams amb el seu medi de procedència, cercant sempre l'interès superior del menor. Així, es van anar creant Residències que cobrissin aquestes necessitats en pràcticament tots els districtes i municipis de la *Comunidad de Madrid*. El nen/a o adolescent que hi és ingressat, manté l'escolarització en el seu centre original, és atès en el mateix centre de salut d'abans, segueix mantenint les seves mateixes activitats d'oci, etc.

En un primer moment la *territorialització* es va materialitzar metodològicament en l'anomenat Projecte Únic d'Intervenció. En el municipi de Madrid la seva elaboració partia des de les anomenades "taules", ETMF (Equips de Treball amb Menors i Família). Altres municipis van adoptar semblants nomenclatures. Aquest és un model de treball elaborat i dut a terme per totes i cadascuna de les institucions que intervenen en el Sistema de Protecció Infantil i familiar, amb objectius i estratègies compartides i comunes. (Participació-corresponsabilitat-consens-planificació).

Actualment, amb l'entrada en vigor de la *Ley 18/1999, de 29 de Abril, reguladora de los Consejos de Atención a la Infancia y la Adolescencia de la Comunidad de Madrid*, es van crear les CAF (Comisiones de Apoyo Familiar) que expliciten la seva acció consensuada en el PAF (Programa de Apoyo Familiar), unificant un mateix model per a tots els municipis de la *Comunidad de Madrid*.

Aparició MMNA

En paral·lel, apareix com a realitat, un augment increïble de població lligada als moviments migratoris de joves en edat adolescent i sense referència familiar. Concretament, menors d'origen marroquí (Suárez Navaz, L. 2004).

Una realitat impossible d'encaixar, en el model que un més gran consens ha generat a tots els nivells del Sistema de Protecció de la *Comunidad de Madrid*.

El cert és que vam ser conscients que l'entrada d'un Menor Estranger No Acompanyat en el Sistema de Protecció se saltava tots els passos d'intervenció i implicació dels Serveis Socials. Encara avui és més fàcil ingressar en una Residència com a MMNA, (en un matí està tot resolt) que adreçar-te als Serveis Socials del teu barri per sol·licitar una plaça, ja que hauràs de passar molts filtres, cites, intervencions, etc. i no ho aconseguiràs. Sempre es podrà fer quelcom en positiu i raonable per evitar-ho.

I seguidament, es podrien relatar un sens fi de contradiccions, lligades al treball en xarxa, a la utilització dels recursos socials de la zona, al treball familiar i a la seva reincorporació, a la desinstitucionalització, a la integració social, al món laboral, etc.

Debilitats

És veritat que aquesta realitat, va debilitar durant uns anys el model territorial. El nombre de menors estrangers no acompanyats que resideixen als Centres era molt significatiu. No gosem verbalitzar el problema, per no danyar un model d'atenció residencial que promovia una evolució de caràcter històric en tot el Sistema.

Era evident que atendre la realitat migratòria de menors sense referència familiar, havia de mirar de sortir dels paràmetres del model territorial. Precisament per preservar-lo. Un esforç creatiu que permetés la recerca de bones pràctiques lligades a l'atenció residencial i que donés resposta a les necessitats reals dels MMNAS.

Era evident que atendre la realitat migratòria de menors sense referència familiar, havia de mirar de sortir dels paràmetres del model territorial

Allò útil consisteix en poder aglutinar en un mateix escenari, aquelles pràctiques que obtenen bons resultats amb MMNAS. I per a això, convé desprendre's de totes les barreres creatives que impedeixen el disseny d'una intervenció adequada. El desenvolupament del marc teòric que, finalment, ha donat cos a aquesta intervenció residencial amb MMNAS, allò que té, és precisament la intenció d'augmentar la probabilitat d'encertar, que com bé saben molts educadors no significa aconseguir-ho. I en això estem.

A Madrid, els principis metodològics propis de la Xarxa de Centres vinculats a l'acolliment residencial, s'han anat recreant de nou, per adaptar-se a l'arribada d'aquests joves en edat adolescent amb projectes vitals diferents. S'ha

qüestionat fins i tot, alguns dels principis vertebradors de l'acció, que ja estaven instal·lats en el conjunt de professionals.

Prou que se sap que la paraula *gueto* espantava i espanta, a qualsevol professional de la construcció social. Resultava molt fàcil provocar remordiments d'involució, pel que fa a tot pensament que apostés pel disseny d'un recurs residencial exclusiu per a MMNAS. Sortosament. a Madrid, disposàvem per a això d'un edifici històric, ben cuidat, amb zona enjardinada, piscina, enclavat en un dels barris amb més gran nivell socioeconòmic, amb la façana plena de finestres al carrer Arturo Soria, i amb la porta principal oberta per a tots els veïns. Era clar que, en la intencionalitat de dissenyar un recurs residencial específic per a MMNAS, no hi havia la recerca d'allò amagat, d'allò fosc i apartat.

Si no quadrava una Residència per a MMNAS, més ho feia la decisió de disposar d'una escola dins de la mateixa. Ha estat tan gran l'esforç dedicat a construir un discurs comú que accepti que els nens, nenes i joves en edat adolescent, han d'estar escolaritzats en els mateixos col·legis que els nois del barri. I ha costat tant fer-ho realitat, que es vivia com una traïció, enmig d'aquest avenç, despenjar-se demanant tornar a posar una escola en un recurs especialitzat per a l'acollida de MMNAS.

La integració en societat no sempre s'aconsegueix a través d'una escolarització immediata en els instituts de la zona

I és que la integració en societat no sempre s'aconsegueix a través d'una escolarització immediata en els instituts de la zona. El frec de la pell no suposa l'entesa entre les persones. No és tampoc un dogma que la convivència en pisos d'autonomia promogui en tots els moments el creixement personal d'aquests joves. No és veritat que la convivència en un mateix espai residencial de persones amb situacions socials semblants obtingui sempre com a resultat la segregació, podent ser un bon principi per facilitar en el futur l'apropament i la integració.

Fortaleses

Qüestions com la identitat, la visibilitat de les famílies, la construcció de projectes d'autonomia des de contextos altament estructurats, la percepció del jove d'anar superant escenaris amb diferents ritus de pas, etc.; formen part de tot aquest enquadrament teòric que desenvolupa en tres grans moments el disseny que ha donat la xarxa de Centres a Madrid per a l'abordatge de la intervenció amb MMNAS.

Aquest recorregut té a veure amb el mateix esquema simbòlic que vam dibuixar quan s'assumeix la tasca d'acompanyar algú, i introduir-lo *amb bon peu* en el nostre entorn.

- 1a Fase d'Acollida
- 2a Fase d'apropament a l'entorn Social i Cultural
- 3a Fase d'Integració Social.

Cadascuna d'aquestes fases, es desenvolupa en espais de convivència diferents i compleixen lògicament funcions diferenciades. Aquest recorregut a través de diferents centres, permet oferir una segona intervenció, específica per als MMNAS i possibilitar un tercer moment on el jove ja pugui entrar en un conjunt de dispositius que es poden organitzar des d'una perspectiva territorial.

És a dir, es tracta d'un disseny que permet estructurar el Sistema de Protecció mantenint els principis integradors de l'enfocament territorial, i que aposta per dedicar una mirada específica durant els primers mesos d'estada del menor, abans d'integrar-se de manera definitiva a la Xarxa de Centres.

Itinerari

El recorregut seguit és el següent. Els MMNAS ingressen en el sistema de Protecció a través dels Centres de Primera Acollida ("Hortaleza" i "ICE"). En tractar-se de centres que atenen els "casos d'urgència", lògicament l'especialització no es troba en la tipologia de la població, sinó en la diferenciació d'atendre un "fet urgent". Per aquesta raó, es comparteix, estudien i valoren en el mateix recurs tots els casos de menors procedents de la *Comunidad de Madrid*, l'ingrés dels quals hagi ordenat el Ministeri Fiscal, un Jutge o un Tècnic del mateix Sistema de Protecció.

Després de passar un període aproximat de 45 dies en el qual s'instrueix l'expedient de protecció, es demana informació sociofamiliar, s'aclareix la identitat del menor, es recopila la seva història, etc., els MMNAS, es deriven a una residència entesa com el pont que actua d'adaptació cultural i social (CACYS).

Recurs específic

Es tracta d'un recurs dotat amb mitjancers-traductors en plantilla, escola de la *Consejería de Educación*, tallers amb orientació prelaboral, apropament progressiu a la ciutat, etc. que faciliten l'aprenentatge de l'idioma, l'adquisició de certes habilitats mínimes per desenvolupar-se en aquest nou entorn, amorteix les primeres crisis d'identitat, es rep la documentació necessària per poder documentar el menor, s'estableix contacte amb els pares i, per tant, es fa visible la família, etc. Un període que ronda entre els 6 i 9 mesos d'estada. Diguem que allò que permet aquest recurs és prolongar la fase d'acollida, ja que els dos recursos mantenen una estructura institucional semblant. Sembla que es posiciona de manera més positiva al jove, quan l'inici de la seva estada es desenvolupa des d'un context altament estructurat, que quan es posiciona en un context d'autonomia.

Un tercer moment va lligat a la derivació definitiva a la xarxa de protecció en una organització tendent a desenvolupar-se de forma territorial, que per descomptat serà inserida al barri, tot fent ús dels recursos de l'entorn, coordinada amb altres institucions i en una estructura compartida per a tots els joves dels dos sexes en edat adolescent que es trobin amb mesura de protecció exercida des de l'acolliment residencial. Tot això, independentment del seu origen, la seva situació sociofamiliar i el seu projecte de vida.

D'aquí a uns anys podrem avaluar l'últim model d'implantació d'aquests recursos per a joves, dissenyats en unitats de convivència de 18 i 36 places, que vénen a substituir les actuals unitats o *pisos* de 6, 8 i 12 places.

La perspectiva des d'un centre d'acollida

1a acollida

En endavant ens situarem, en la primera de les fases abans descrites. La Primera Acollida i, més concretament, la que atén joves en edat adolescent entre els 15 i 17 anys, que és la que coneixem.

El desig de tot educador social és poder veure el fruit del seu treball, com a mínim, a mig termini. Es podria pensar que el treball que es realitza des d'un Centre de 1a Acollida pot resultar frustrant, en el sentit de rebre i acomiadar en molt breu espai de temps. Però no és així. La paraula que el defineix és *intens*, tant per la quantitat, qualitat i qualitats de les intervencions que des d'allà es realitzen com des de la gran varietat de casos que s'atenen i las experiències que aporten. El pas per aquests centres no deixa indiferent a ningú, ni a menors, que sempre arriben en situació de crisi, ni als professionals que intervenim tècnicament per pal·liar els seus efectes.

Al 2009, es van atendre 1462 ingressos en edats compreses entre els 15 i 17 anys, derivats en la seva majoria a través dels *Cuerpos y Fuerzas de Seguridad* (1247). Cent quaranta-tres, ho van fer derivats des de la *Fiscalía de Guardia* (143).

Història

El centre de 1a Acollida *Hortaleza* de Madrid, es va crear l'any 90 tenint com a mandat, "*acoger a niños/as y adolescentes que ingresan por procedimiento de urgencia, realizar un estudio valorativo de la situación y proponer a la Comisión de Tutela del menor la medida más adecuada*". En principi es va dissenyar un centre que donava cobertura a tota la població entre els 0 a 17 anys. (457 ingressos de menors l'any 90 entre els 15 i 17 anys). Amb el pas dels anys les necessitats van anar creixent en nombre i en diversitat, per la qual cosa l'any

2002 es va posar en funcionament un altre centre de 1a Acollida, *ICE*, que atendria només els menors d'edats compreses entre els 0 i els 14 anys. En l'actualitat els dos centres, *Hortaleza* i *ICE*, han flexibilitzat els criteris d'edat, per tal d'atendre de forma integral, altres necessitats que presenten els menors (mares amb fills i grups de germans).

Dades de població

A l'any 2009, dels 1462 ingressos de menors entre 15 i 17 anys, 223 corresponen a MMNA d'origen marroquí i 73 a MMNA d'origen subsaharià (11 països diferents). Aquest grup de població s'adreça voluntàriament a la Fiscalia o a la Policia, per iniciar el procediment que finalitzarà amb el seu ingrés a 1a Acollida.

En un altre extrem, hi han els grups de menors d'origen romanès, detectats en la seva majoria per la policia i/o posats a disposició de la Fiscalia de Guardia, sense que intervingui voluntat dels menors en aquest fet, i el motiu principal d'ingrés dels quals, és el de no poder obtenir dades suficients per localitzar els familiars i/o responsables del menor quan són detectats per la policia en la via pública. Els ingressos per aquest motiu l'any 2009 han pujat a 750, i es corresponen amb 178 menors d'aquest origen i tram d'edat. Un nucli de població, que llevat de casos excepcionals no és considerat com a MMNA.

Aquests menors quan són portats al centre de 1a Acollida, sí que solen facilitar dades dels seus familiars i en aquest moment desapareix la situació que va originar el desemparament. Això respon gairebé sempre a un alliçonament dels adults de la seva família amb la finalitat d'encobrir, en molts casos actes delictius i/o, en altres, situacions administratives irregulars. En tot cas, queda pervertida la funció dels centres d'acollida. Tenim l'encàrrec de cuidar "la casa" i "les persones que hi viuen" amb l'ànim de protegir-les amb caràcter urgent i de manera provisional de factors que es poden considerar externs. L'instrument de treball no és altre que la *paraula*.

Gabriela (per dir un nom) sap perfectament, a l'igual que altres noies menors d'edat del seu mateix barri, que no és acompanyada per la policia fins a la residència com una invitació per protegir-la de l'exterior, sinó per protegir l'exterior de Gabriela (turistes de la zona Centre, queixes de les Oficines Consulars, Policia Local, etc., etc.).

La gravetat d'aquests fets quotidians acaba per passar desapercebuda, i aleshores es diposita tota l'atenció, en el motiu que provoca a efectes policials la situació tècnica de desemparament. Digues-nos com es diu el teu pare perquè vingui a buscar-te. Però Gabriela no col·labora i, per tant, no diu ni on viu, ni quins són els seus familiars, ni quina és la seva xarxa de suport. Es genera un escenari que simula el d'una menor, mancada de figura adulta que se'n faci responsable. Sense dubtar-ho, al centre de 1a Acollida.

En el moment de la recollida resta descrita la forma de funcionament familiar d'aquesta població. La cura dels menors no només és funció dels progenitors; hi han nombrosos vincles intrafamiliars.

Per contra són molt pocs els ingressos que amb caràcter d'urgència se sol·liciten des dels professionals dels Serveis Socials de la zona on resideixen aquests nois, a l'efecte de determinar una possible situació de desemparament. També són poques les propostes d'estudi per a possible adopció d'una mesura de protecció, que sense notes d'urgència, s'eleven als tècnics de protecció lligats a cada zona.

Marc legal

Ens sembla pertinent explicar, en aquest moment, el marc legal i metodològic que dóna estructura al nostre treball.

Des del marc legal recordar que la *ley 21/87* defineix el concepte de desemparament com una sèrie d'accions executada pels progenitors dels menors que queden contingudes en tres subgrups:

- Aquelles que es produeixen per l'impossible exercici dels deures de protecció
- Aquelles que es produeixen per l'incompliment dels deures de protecció
- Aquelles que es produeixen per l'inadequat compliment dels deures de protecció.

Dit de manera més senzilla es pot resumir que la situació de desemparament ve donada perquè els pares no volen, no poden o no saben exercir les seves funcions parentals.

Seguint en aquest àmbit destacar la *ley 6/1995 de Garantías de los Derechos de la Infancia y la Adolescencia de la Comunidad de Madrid* com a guia de les actuacions a seguir en el marc de la protecció al menor en la nostra comunitat.

Senyalar també el *Decreto 88/1998 que define el Estatuto de las Residencias de Atención a la Infancia y Adolescencia*, també d'àmbit autonòmic, en el que resten recollides les tipologies de centres i els principis i criteris per atendre aquesta població.

Així doncs, els principis rectors de la nostra pràctica són:

- Individualització
- Normalització
- Integració
- Coeducació
- Respecte a les diferències
- Estabilitat i coherència
- Integració

- Foment de la participació
- Atenció multidisciplinària

Tenint en compte dos criteris d'intervenció fonamentals:

- Temporalitat de la nostra intervenció
- Retorn a la família en el menor temps possible.

Planificació

Des del punt de vista metodològic es treballa amb diferents nivells de programació, a l'igual que en qualsevol altre centre:

- Projecte de Centre
- Pla Anual
- Projectes Individuals

Incidint en tres àrees recollides en l'esmentat Estatut de Residències:

- Àrea Educativa
- Àrea d'integració sociofamiliar
- Àrea de Salut

Intervenció

Si anem al contingut més profund de les tres àrees abans senyalades (educativa, incorporació sociofamiliar i de salut) ens adonarem que tenen a veure amb tres fases en la vida de l'ésser humà, passat, present i futur. Precisament aquí radica una de les dificultats amb les quals topem en la intervenció. Per a aquests nois el concepte de passat, present i futur és formulat de diferent manera. Nosaltres tenim el mandat d'incidir en el present, tenint en compte el seu passat i ajudant-los a encarrilar el seu futur.

En la primera entrevista que realitza el menor quan arriba al centre, crida l'atenció l'afany per restar importància al passat. El seu interès se centra en el relat que comença en el mateix dia que va decidir abandonar el seu país d'origen i iniciar un projecte migratori.

Aquest fet sol ser comú en tots els MMNA, nois o noies de qualsevol nacionalitat. Els recorreguts assenyalats, tanmateix varien.

Els menors d'origen marroquí, generalment homes, 'porten una lliçó ben apresa després d'anys de cultura migratòria "com menys s'expliqui, millor". Per tant, el relat de la seva sortida del Marroc i la seva arribada a Madrid és idèntic en tots els casos: Port de Tànger durant mesos- baixos d'un camió- arribada a alguna ciutat andalusa- amable compatriota que facilita diners per a un autobús

i, per fi, el somriure del triomf. No porten documentació, el seu nom és el que ells manifesten a la policia. I edat, la que diu la *màquina*, com acostumen a expressar.

Es tardarà molt temps a conèixer la realitat i el desenvolupament de cada viatge, les persones, les xarxes i els suports que hi ha darrere d'això, els familiars que estan instal·lats a Madrid, els costos i els compromisos que adquireix cada pare en aquesta aventura. Poques dades i poques emocions per explicar en aquesta primera entrevista.

Família

La primera trucada telefònica és molt reveladora de la situació familiar que han deixat enrere. Els forts vincles entre ells es fan presents. És clar que per a atendre'l, no caldrà simular un model familiar de convivència. Tenen família.

Ens trobem amb pares absolutament desesperats després des setmanes sense saber res del seu fill, o per contra, aquells que els feliciten per l'objectiu assolit. Una conversa sempre lligada als millors desigs, a la transmissió de consells, i a la benedicció d'iniciar-se en una declaració carregada de bones intencions.

Educació i valors

L'*educació* és probablement el valor més preuat de cada societat. De fet és allò que la fa possible. Aquest aprenentatge social que ens dóna la condició de ser hum+a, està molt per damunt de tots els articles de luxe dels quals es pugui disposar al barri més car i luxós de qualsevol gran ciutat.

Els nens, nenes i joves en edat adolescent s'han d'acabar de formar com a adults, juntament amb els seus familiars, en el context cultural propi, amb els seus referents, amb certa seguretat en el trànsit de l'etapa adolescent a la vida adulta, escampant allò just, arriscant allò inevitable, reprenent de nou, etc. No educa només una persona, educa una comunitat.

És un despropòsit que aconseguim desprestigiar la tasca d'Educar d'infinites "famílies a les quals es considera pobres", que confoses per l'ostentació del primer món, acaben desitjant que els seus fills es formin com adults amb nosaltres.

Qualsevol pare de la zona més perduda de l'Atlas, educarà el seu fill i, per tant, formarà un adult per tal de viure en diferents societats del món, molt millor que un equip multiprofessional que dissenyi plans de treball en ordinadors portàtils d'habitacions refrigerades, decorades amb incrustacions d'or i altres metalls preciosos.

Des de l'òptica educativa, importa poc l'ordre econòmic i la possessió de les riqueses, i només té interès l'ordre humà, l'educació de les persones, el respecte

a les famílies i l'esforç per convèncer al món, que els nois han d'estar sota la supervisió i mirada atenta dels pares, tenint aquesta tasca en ella mateixa un valor incalculable.

És un tòpic molt estès dir que els nois de 15 anys nascuts en països amb indicadors baixos de renda per càpita, són més madurs. En un mateix context i passats els primers dies, els nois d'Afganistan, Burgos i Malawi estan igualment instal·lats en l'*edat de la poca-solta*. Sense distincions, de veritat.

En tot cas, i a l'efecte de planificar la tasca, la família és un fet irrenunciable, que ha de romandre com una constant al llarg de tota intervenció educativa. Si no és visible, cal esforçar-se per tal que ho sigui.

L'arribada

Des del centre de 1a Acollida s'ha pogut observar l'alt grau de coneixement del nostre sistema de protecció que els nois han arribat a tenir, sobretot els menors d'origen marroquí. La seva gran majoria hi accedeixen voluntàriament a través d'un esquema projectat amb anterioritat, des d'un país amb alta trajectòria migrat+oria. Des d'aquí també reben assessorament.

Això fa que la seva relació tant amb adults com amb menors sigui més fàcil, ja que no arriben a un lloc desconegut, sinó que saben amb anterioritat els codis en els quals ens movem (molts també són tòpics) i allò que han de fer per aconseguir el fi desitjat.

No serà objecte d'aquest article posar-se a reflexionar sobre la Identificació del menor, el n. de ressenya, el n. d'Identificació d'Estranger, la inclusió i validesa d'aquestes dades, la determinació de l'edat, la realització de proves complementàries, l'assumpció de mesures protectores, el Registre Central, el paper de la Fiscalia, els passaports, etc. i tantes variables com Comunitats "de pas" i institucions associades. Una torre de Babel. El centre de 1a Acollida de Madrid és un bon observatori per a això, ja que sense ser lloc fronterer, ho és de trànsit.

L'estada

Generalment, durant el temps que romanen al nostre centre, al voltant de 45 dies, ens trobem amb nois i noies correctes en el tracte amb adults, amb els iguals segueixen els cànons de l'adolescència, amb un alt coneixement de les normes i una adaptació positiva a l'entorn. Són 45 dies plens de bons propòsits.

A escala acadèmica les situacions són molt dispars. Hi ha nois que refereixen haver estat escolaritzats, sense precisar els anys ni el nivell al que van arribar. Altres que recorden haver assistit a classe, tot i que sense haver adquirit aprenentatges bàsics i sense conèixer operacions matemàtiques simples.

Tanmateix, hi ha nois que saben llegir en àrab i en francès, generalment, de forma correcta.

Un punt important a tenir en compte en aquesta àrea és el tema mèdic. No sabem res d'ells, només allò que el noi recorda o compta. Les al·lèrgies o les malalties passades són una incògnita i des del servei mèdic, s'és extremadament caut a l'hora de prescriure tractaments.

A vegades, el mateix cos dels joves és la seva millor carta de presentació. Les seves cicatrius revelen més que el seu relat, i són un reflex que comptabilitza el nombre d'hores de carrer. Els indicadors de maltractament, les autolesions, no s'escapoleixen de cap exploració mèdica, siguis MMNA o no.

El consum de substàncies tòxiques és freqüent entre aquests menors i la probabilitat d'iniciar-se en riscs de tot tipus, està íntimament lligada a la situació, a la falta de referencialitat. El consum d'inhalants, sobretot, ha provocat molt conflicte en moments puntuals.

Els projectes d'acolliment residencial han de mirar de prioritzar la identificació positiva amb el grup cultural de referència, tot evitant que s'adopti com a resposta adaptativa en la crisi d'identitat, la ruptura de vincles amb els grups de pertinença i la identificació amb altres models. La integració és un procés que necessàriament ha de passar per enfortir els vincles amb el grup d'origen, evitant la marginació.

Les crisis d'identitat es converteixen possiblement en una de les constants per les que travessen cada un dels nostres residents

Les crisis d'identitat es converteixen possiblement en una de les constants per les que travessen cada un dels nostres residents. Els grups de referència canvien, l'entorn social canvia i, per tant, o la percepció que cada un té d'ell mateix canvia.

Existirà integració quan hi hagi identificació amb la cultura d'origen e interès i valoració pels nous grups que es troben en la societat receptora. Ja ningú dubta que els moviments migratoris van acompanyats necessàriament de canvis entre els qui arriben i entre els qui reben.

L'abordatge dels problemes de salut mental amb aquesta població és encara un dels grans punts febles. Per una banda, hi ha la negació d'aquests problemes i, per altra, la dificultat de realitzar un diagnòstic precís a través de la interpretació de traduccions de terceres persones. I tot això sense anomenar el mateix abordatge del cas en context terapèutic.

La sortida

Quina perspectiva de futur tinc? Aquesta pregunta és la que més frustració crea. La seva entrada al Centre de 1a Acollida la viuen com un fi en ell mateix, "*ya lo conseguí, ya voy a ir a un piso a un taller y se repetirá la historia de la que tanto hemos hablado en Tánger*".

Quan s'aplica el "principi de realitat" explicant allò que som, per a què estem, els criteris d'actuació, les dificultats, etc. un roman perplex. Fins passada la seva derivació al CACYS, no començarà a ser-ne conscient.

Perfils

Els països de procedència s'han diversificat: Rússia, Egipte, Nigèria, Benin, Etiòpia, Somàlia, Hondures, Romania, Xina. Tanmateix, són els menors marroquins i els subsaharians de sexe masculí, la població més nombrosa.

Sí que ens plauria destacar que la població femenina, malgrat ser minoritària, prové de països molt concrets com són Romania i els països subsaharians, les primeres d'elles detectades exercint la prostitució (en xarxes mafioses que rarament denuncien) i les segones fugint de situacions socials i polítiques extremadament complicades. Aquest és un camp que requereix encara molt estudi.

En el centre de 1a Acollida *Hortaleza* ingressen joves d'edats compreses entre els 15 i 17 anys, però també existeix un nombre alt d'ingressos de MMNA al Centre de 1a Acollida *ICE*, que corresponen a nens menors de 14 anys. Massa risc concentrat, per a qui posi la mirada en el futur.

Conclusió

Sense ser absolutament sistemàtics en l'exposició del treball que es realitza des del Centre de 1a Acollida, creiem que, a tall de pinzellades, hem pogut retratar alguns aspectes relacionats amb aquest 40% de població que és atesa a *Hortaleza* i que ho fa en qualitat de MMNA. A Madrid, la resta de joves en edat adolescent que arriben al Sistema de Protecció de manera urgent, ho fan també a través d'aquest Centre.

Acollir, atendre i educar és l'objecte propi del nostre treball. Una tasca duta a terme de forma satisfactòria, i avaluada així, tant pels professionals com pels menors. Cada any l'Equip Tècnic del Centre de 1a Acollida, a l'igual que el de totes les residències d'atenció a la infància desprotegida, realitza una avaluació del Pla Anual. La consecució d'objectius, l'adequació de les actuacions plantejades en les programacions que conformen aquest Pla i les memòries estadístiques són una part central de l'avaluació. Tanmateix, en els darrers anys s'està treballant en profunditat en l'elaboració d'instruments de recollida d'informació sobre la satisfacció de la població a la qual atenem i posterior anàlisi de la mateixa per poder ajustar de manera més objectiva la nostra tasca a les necessitats detectades.

I com a desig de canvi, el conegut deteriorament social que produeix en els nostres joves, la facilitat de poder adoptar diferents identitats sense assumir una mínima responsabilitat en aquest fet. La impossibilitat de verificar tot allò

que els nois relaten de viva veu, alenteix la part diagnòstica i repercuteix negativament en tots els nivells d'intervenció, legal, educatiu, escolar, sanitari, etc..

Convindria prendre's seriosament aquest fet, i consolidar alguns dels intents que a escala nacional s'han posat en marxa, relacionats amb la bona pràctica de saber "qui ets". Una qüestió que necessàriament et posiciona dins d'un mateix context i sense ser-ne aliè.

O es crea un sistema per tal que tots ens posem d'acord o més val que ens retirem almenys dos terços d'aquest escenari

Per altra banda, sorprèn l'alt nombre d'institucions que intervenen de manera indirecta en qualsevol procés que tingui a veure amb MMNS. Una explosió d'agents socials, fiscals, tècnics, brigades, advocats, associacions, jutges, policies, consolats, defensories, etc. Una voràgine de procediments i parers que s'han instal·lat de manera específica en els MMNS y que sortosament sembla que no s'extrapolarà a la resta de menors amb mesures de protecció. Prendre decisions és un fet associat a la mateixa vida. Cal construir i reconstruir els projectes vitals amb els peus a la terra, sense dilatar qualsevol mínim pas per damunt dels quatre mesos. O es crea un sistema per tal que tots ens posem d'acord o més val que ens retirem almenys dos terços d'aquest escenari. Una persona, jove o nena, sigui MMNA o no, no pot romandre als llims tants anys.

Milagros Fernández González
Directora d'una Residència de Protecció de Menors
Equip Directiu de 1a Acollida *Hortaleza*
Hermes de la Osa Belloch
Directora del Centre de 1a Acollida *Hortaleza*

Bibliografia

ACNUR, *"Los niños refugiados. Directrices sobre protección y cuidado"*.
Casas, Ferrán (1987*). Las Instituciones Residenciales para la Atención de Chicos y Chicas en Dificultad Socio-Familiar*. Consejería de Sanidad y Servicios Sociales, Comunidad de Madrid.
Castillo Godoy Renate I (2004), *"El menor inmigrante no acompañado acogido en centros tutelados y en edad laboral en la Comunidad de Madrid "*.
De Paul Ochotorena, J. (1996), *Manual de Protección Infantil*. Masson. Madrid.
Fernández del Valle, Jorge; Fuertes Zurita, Jesús (2000), *El Acogimiento Residencial en la protección a la Infancia*. Pirámide. Madrid.
Funes, Jaime (1996), *Droga y Adolescentes*. Aguilar. Madrid.
Manzanos Cesar *y otros* (2004), *"Trabajo Social y educación social con inmigrantes en países receptores y de origen"*. Ediciones Aljibe.
Moreno Díaz, Ángel (1993), "Aspectos Psicosociales de los Adolescentes institucionalizados: un problema sin solución". Curso en la VII Escuela de Verano de Psicología de la Universidad Complutense. Madrid.

Moreno Díaz, Ángel *y otros*, (1989), *La Atención en Pisos- Residencia para Adolescentes*. Consejería de Educación y Juventud. Comunidad de Madrid.
Melendro, Miguel (2007), "Estrategias educativas con adolescentes y jóvenes en dificultad social". UNED Aula Abierta.
Suárez Navaz, Liliana (2004), *Niños entre fronteras: Migración de menores no acompañados en el Mediterráneo Occidental*.

